

קבוצת הדרכה לצוות מסגרות היום של בא"ש

**שפי משיח - קלינאית תקשורת, מטפלת משפחתית וזוגית, מנהלת היחידה לאבחנה כפולה,
בית איזי שפירא
פנינית ליבוביץ - מטפלת במוזיקה ופסיכותרפיסטית, בית איזי שפירא**

2018

עבודה עם ילדים במערכות חינוכיות יכולה להיתפס כשליחות חשובה ומתגמלת, אך עם זאת, היא גם תובענית פיזית ורגשית. אנשי מקצוע העובדים במערכות חינוכיות חשופים לשחיקה רבה.

העבודה בבית איזי שפירא מזמנת מגע עם אוכלוסייה מורכבת. כשעובדים במסגרת מעון היום השיקומי ובמסגרת בית הספר לחינוך מיוחד ומטפלים בילדים – המורכבות גדלה וטומנת בחובה התמודדויות נוספות עם ההורים ושאר בני המשפחה, הצוות והארגון כולו. לעתים קרובות, בשטף העבודה, אנו מתמסרים ונסחפים לעשייה היום יומית, ולא עוצרים לחשוב או להרגיש את משמעותן של מורכבויות אלה. יותר מכך - אנו מתעלמים או שוכחים את המורכבות. האם התעלמות זו מאפשרת את העבודה או פוגעת בה? האם הדיבור על כך יקל או יעורר קושי?

סביב מחשבות אלו עלה רעיון פתיחת קבוצת ההדרכה לצוות המטפלים במסגרות היום שלנו.

במהלך השנים ניתנו מענים בהתערבויות במסגרת העבודה השוטפת של הצוותים עצמם: ישיבות צוות, פגישות ונטילציה, דיונים בתא סיעות וכיו"ב. אלו התקיימו אך היו בגדר פתרונות נקודתיים הבאים לתת מענה מיידי בזמני מצוקה. עם הזמן התרבו הקולות מתוך הצוותים, והמודעות לקשיים עמם מתמודדים אנשי המקצוע עלתה. כל אלו יחד הובילו את הארגון להקים קבוצה לצוות.

יש לציין כי לפני כעשור הוקמה קבוצת הדרכה טיפולית לצוות מסגרות היום שהתקיימה כשנתיים. קבוצה זו היוותה מרחב משמעותי לאנשי הצוות שלקחו בה חלק, והיא היוותה השראה להקמת הקבוצות שיתוארו בהמשך.

מאמר זה יתאר את התהליך של קבוצת ההדרכה לצוות מסגרות היום שהתקיימו בשנים האחרונות בבית איזי שפירא. בהתייחס לחשיבה התיאורטית הנמצאת בבסיס קבוצת הדרכה, יובאו דוגמאות קליניות מתוך העבודה הקבוצתית בהתאם לסוגיות שעלו במהלך העבודה.

פרטי המשתתפים בקבוצה, כמו גם פרטי המטופלים שונו מטעמי צנעת הפרט ושמירה על סודיות.

רקע תיאורטי

למה קבוצה?

החשיבה הקבוצתית-אנליטית רואה באדם יצור חברתי במהותו, הזקוק לקבוצה ולהשתייכות על מנת להתקיים ולהתפתח (Antony & Foulkes, 1965). הדרכה קבוצתית לצוותים היא פרקטיקה מקובלת במסגרות טיפוליות רבות, לעתים כההליך של ליווי מתמשך ולעתים כהתערבות נקודתית בזמני משבר. קבוצת הדרכה יכולה לשמש לתמיכה, למידה, יעוץ ואף לטיפול באנשי

הצוות. רוב הכותבים מציעים התערבויות הנוגעות בהעמקת ההבנה של היחסים וההשפעות ההדדיות בין אנשי הצוות, המטופלים, התפקיד והארגון, כמו גם זיהוי תהליכים השלכתיים והשפעתם על העבודה היום יומית.

אוגדן (פלג, 2015) מצייין כי מטרת טיפול היא לסייע למטופל לחוש ולשחק עם כמה שיותר מחשבות, תחושות ורגשות אותן הוא חווה כשלו באופן השלכתי, ואשר נוצרו בהקשר של נוכחותו עם אנשים אחרים בעבר ויחסיו איתם. לשם כך נדרש הצמד האנליטי לפתח הקשבה ולבנות שפה מטפורית עשירה דיה כדי לאפשר את ניסוח החוויות וההתבוננות בהן. ברוח זו הוא מציע לראות בהדרכה מרחב לחלום בו את הטיפול. הוא רואה בחלימה "עבודה פסיכולוגית לא מודעת, שהאינדיבידואל עושה (בין אם בשינה ובין אם בערות) עם החוויה הרגשית אותה הוא חי". אוגדן תופס את חווית ההדרכה כ"התנסות בה שואף המדריך לעזור למודרך לחלום את מרכיבי החוויה עם המטופל, אשר אותם הצליח המודרך לחלום חלקית (החלומות הקטועים) או כלל לא (החלומות שלא נחלמו) קטיעה וחוסר יכולת לחלום מופיעים כאשר המחשבות הלא מודעות הן מטלטלות עד שלא ניתן לחשבן. אוגדן מצייין כי באחריות המדריך ליצור מסגרת המוודאת את החופש של המודרך לחשוב, לחלום ולחיות את המתרחש בתהליך האנליטי, כמו גם בתהליך ההדרכה (פלג, 2015).

אבי ברמן ומרים ברגר (2007) מחילים נקודת ראות זו גם על קבוצת הדרכה ומציעים להזמין אותה ל-*reverie*¹ או לחלימה משותפת תוך פיתוח "דיון אסוציאטיבי חופשי"². מעבר לחלימה הקבוצתית, המאפשרת ניסוח והבנה של החוויה והתהליכים בטיפול, מדגישים הכותבים את פיתוחה של אמפתיה בין המטפל למטופל או הקבוצה ובין המשתתפים בקבוצת ההדרכה. האמפתיה והתיקוף מצד משתתפים אחרים, מקלים על בדידותו של המודרך.

ברוח זו, החלום שלנו על קבוצת הדרכה כלל הזמנה של צוות המטפלים לשיח חופשי ו"חלימה" סביב התכנים המובאים להדרכה. הזמנה זו מאפשרת לצוות לפתח את השפה המשותפת הנדרשת ומתוכה להתבונן יחד על החוויה המתרחשת בעבודה שלנו, על כל רבדיה (פלג, 2015).

הקבוצה

הקמת קבוצה וסטינג

הקמת קבוצה היא אתגר לא פשוט. הדבר הראשון שנפגשים בו הוא פער בין הרצון והצורך, לבין היכולת לקחת חלק. החסם הראשון שנפגשנו בו היה מועד הקבוצה. אחת הקבוצות התקיימה בשעות הערב, ועל אף שהיו קולות מסביב שרצו שעות אחרות – לקחנו החלטה מושכלת וטיפולית לקיימה בשעות הערב. המחשבה הייתה קשורה לתפיסה שחוויה טיפולית מתאפשרת במקום בו יש מרחב חיפוי ופנימי. ואכן, בקבוצה זו, כל פגישה נפתחה עם אמירה על המעבר מהבית לחדר הזה. איך מגיעים מהבית בשעת שיא (8 בערב) ומתכנסים לתוך עבודה פנימית. הרבה פעמים היה דיבור סביב מה הספקנו עד הרגע: להתקלח, לסיים שיחת טלפון עם הורה, להקריא סיפור לילד ועוד. קבוצה נוספת התקיימה בשעות הצהריים מייד עם תום העבודה במסגרות. המשתתפות נכנסו לקבוצה מתוך יום עבודה ורק אחרי שהן התיישבו הן התחילו לנשום את הקצב השונה שנדרש לעבודה מעין זו. לעתים מעבר זה כלל שיחת חולין, שיחה מרגיעה או ניטרלית.

¹ *rererie* * הוא מונח שטבע וילפרד ביון בשנות ה-70, והוא מתייחס לצורך של המטפל לשהות במצב פתוח לקליטת החוויה הרגשית של המטופל, בעיקר סביב אזורים נפשיים חסרי מילים ובלתי מודעים.

² **דיון אסוציאטיבי חופשי** (free floating association) הוא מושג של פוקס משנות ה-50 המתייחס לכלל האסוציאציות החופשיות המועלות בקבוצה טיפולית.

בקבוצות השתתפו אנשי צוות ממקצועות הבריאות (קלינאיות תקשורת, מרפאות בעיסוק, הידרותרפיה) ומהטיפול הרגשי העובדות במסגרות היום (מרכז דה לו ובית הספר) וכן מהמרכז להידרותרפיה וספורט.

מנחות הקבוצה הן מטפלות מהמרכז לטיפול רגשי בבית איזי שפירא.

העבודה בקבוצה

שלושת הדוגמאות הקליניות מתוך קבוצות ההדרכה, משקפות את רוח העבודה שנעשתה במסגרת זו. אחד הכלים בו עשינו שימוש בקבוצות אלה היה משחק תפקידים דרמטי-השלכתי. באמצעות ההמחזה מתאפשר עיבוד נוסף של החומר המובא להדרכה. מצאנו כי דרך זו מאפשרת מגע ישיר עם התחושות שמתעוררות תוך כדי ההצגה, הן לממחיזים והן לצופים.

דוגמא ראשונה - שיר מספרת על נעמה

שיר מביאה לקבוצה הרבה חיוניות וצבעוניות. זוהי שנתה השנייה בקבוצת ההדרכה. היא משתפת: "היה לי נורא קשה להביא את המקרה, כבר כמה ימים אני מתעסקת עם זה. כל יום דחיתי את ההכנה ליום הבא. ביקשתם שאביא מקרה כתוב ולא היה לי רגע זמן לשבת ולכתוב את זה". אחת המשתתפות מגיבה ומזכירה לשיר שלא כך הוא. הדרישה לא הייתה להביא מקרה כתוב אלא לדבר את המקרה.

שיר מחייכת ואומרת: מעניין שלא זכרתי את זה כך. היא משתפת את הקבוצה שהשבוע היא התבקשה להרצות על נושא אחר – ולא הייתה לה שום בעיה לכתוב, אך לשחזר מקרה זה – היה לה קשה. לבסוף כתבה, לדבריה, רק את מה שזכרה. היא מוסיפה ואומרת שלפני שבועיים כאשר התנדבה להביא את המקרה, הטיפול הזה היה במקום אחר ומאז עבר זמן והדברים השתנו. זה קורה לעתים גם בהדרכה פרטנית או אף בישיבות צוות: ההתכוננות והחשיבה בלבד על מקרה מסוים – מחוללים שינוי.

אחת המנחות מגיבה לחרדה ששיר מתארת סביב הבאת המקרה לקבוצה. היא מעלה את האפשרות שהבאה של חומר קליני לקבוצה כזו יכול להיות יותר קשה ממתן הרצאה תאורטית. החשיפה שנדרשת בקבוצה כזו - אינה פשוטה. שיר מאפשרת לקבוצה לדבר על המקום הבטוח שצריך להתהוות על מנת לאפשר עבודה מיטיבה.

שיר מספרת על נעמה, ילדה בת 11 עם מוגבלות שכלית התפתחותית קלה שלומדת בבית ספר לחינוך מיוחד בעיר מגוריה. היא מגיעה אליה לטיפולים בשעות אחה"צ לאחר שנפרדה ממטפלת קודמת בתחילת השנה. שיר מספרת על הפגישה האחרונה שהייתה להם, זאת לאחר הפסקה של חופשת מחלה עליה הודיעה מראש. היא מתארת טיפול עמוס בהתנגדויות ובתוקפנות של נעמה. היא מתארת ילדה שאינה ורבליית ושלהתנהגותה יש נראות גדולה. היא מתארת בצורה פלסטית, ממש מציגה את ההתנגדות של הילדה בזמן הטיפול – הוצאת לשון, השמעת קולות, פרצופים מכוערים ועוד. אמה של הילדה נוכחת ותומכת באחזקה הטיפולית: היא רואה את המתרחש ובוחרת את ההתערבויות שלה בהתאם למה ששיר מסמנת לה. שיר מתארת תהליך בו בנתה קשר ואמון עם הילדה מאז תחילת הטיפול, ומתארת את הפגישה הנוכחית כפגישה משבר - כיוון שבחודשי הטיפול שהיו לפני ההפסקה הכפויה, חלה התקרבות ולא היו כלל התנגדויות במפגשים.

אחרי ששיר מסיימת לתאר אנו מבקשות ממנה לבחור את משתתפי ההמחזה. היא בוחרת שלושה משתתפים:

- הילדה
- המטפלת
- קולה הפנימי של המטפלת

שיר ועוד שתי משתתפות שהיא בוחרת מתחילות לגלם את הסצנה. לאחר מספר דקות אנחנו עוצרות אותן, ומבקשות להחליף תפקידים. שיר נשארת בתפקיד המטפלת, ואילו התפקידים האחרים – התחלפו.

המשתתפות נכנסות לתוך המעגל ויושבות במעין מעגל קטן. שיר מתחילה לשחק עם המטופלת (שאותה מגלמת ענת), ואילו היא בתגובה עושה את הפרצופים והקולות ששיר תארה קודם לכן. אחרי כמה חילופי דברים כאלה, נשמע הקול הפנימי (שמיוצג ע"י הילי): "אני כבר לא יודעת מה לעשות. שיגמר כבר הטיפול הזה". ולאחר מכן: "איזה פדיחות, כולם מסתכלים. למה הוא חייב לצעוק כל כך חזק?". כל אותו זמן, ענת ממשיכה לעשות פרצופים, להוציא את הלשון ולהרעיש בקולות. נראה כי הקולות המפריעים לא מאפשרים למטפלת או לקולה הפנימי – להתקיים.

אחרי מספר דקות, ענת הפסיקה ואמרה: "די, אני לא יכולה יותר".

הסצנה מסתיימת והמשתתפות חוזרות למליאה. אנו מבקשות מהמשתתפות להקשיב לשוב ולשיתוף של האחרות. אחת המשתתפות אומרת לשיר כי זה היה הרבה יותר חזק ומוטרף ממה שקראה מן הכתוב.

שיר עונה לה: "את צודקת, התיאור היה פחות מדויק, ודווקא ההמחזה הספונטנית העבירה יותר במדויק את ההתרחשות האמיתית". היא מוסיפה ואומרת שראתה הרבה דברים שלא חשבה עליהם והבינה דברים שלא ידעה.

מתהווה דיבור בקבוצה סביב אחריות ואשמה: תחושת האחריות של שיר, על הקושי לכתוב את הדברים ותחושת האשמה סביב ההיעדרות שלה.

המנחות מבחינות בשתיקתו של חצי ממעגל המשתתפות. נראה כי שלוש השותקות הן משתתפות חדשות בקבוצה ובמקצוע. הן יושבות אחת ליד השנייה. אחת מהמנחות מתארת את המצב שנוצר בקבוצה ומזמינה את המשתתפות להבין את המתרחש. אחת מה"שותקות" מגיבה ואומרת כי היא חשה הצפה מהתיאור של שיר, ולא מוצאת בעצמה מילים לתיאור תחושותיה.

זו דוגמה להתערבות המנחות המזמינות להתבוננות על ה"כאן ועכשיו" ולא מגבילות בהישארות בחומר שמובא להדרכה. הרציונל הוא שהבנה של תהליך קבוצתי יכול לתרום תרומה נוספת להבנת השיח והמקרה.

דוגמא שנייה - נעה מביאה את אמא של רון

הדקות ראשונות של מפגש זה עוברות בשיחה חופשית. נעה לא מחכה להזמנה ומתחילה לדבר. הדיבור שלה מקוטע, היא נרגשת מאוד, על סף בכי. היא אומרת: "אני לא רוצה לדבר כי אני אתחיל לבכות". הקבוצה ממתינה בסבלנות ובהכלה. יש תחושה של החזקה חומלת.

נעה מספרת: "הייתה לי פגישה מאוד קשה עם אמא בגן. אמא של ילד מאוד פגוע. יש לו איחור התפתחותי ניכר, קשיים רבים ואפילפסיה קשה. כקלינאית תקשורת, לא ראיתי אצלו שום כוונות תקשורתיות. אני חדשה בבית איזי שפירא. רון נכנס מאוחר לגן ולא ידעתי איך כותבים תל"א (תכנית לימודים אישית). גם אילו ידעתי איך לכתוב תל"א, לא הייתי יודעת מה לכתוב על רון. נעה ממשיכה ומספרת: "באותו בוקר אמא של רון הביאה אותו לגן". היא מדברת ומתחילה לבכות. היא מפסיקה ואומרת שלא יכולה לדבר יותר. הקבוצה מחכה. היא מתייפחת בקול רם בזמן שהקבוצה מחכה כמו שומעת את הרצון שלה שיניחו לה.

תוך כדי בכי, נעה מצליחה לתאר את הסיטואציה באותו בוקר: האם נכנסה לגן, נעה האכילה את אחד הילדים כשהיא ישובה על כיסא נמוך. אמא של רון נעמדה מעליה ובקול רם אמרה לה: "את הקלינאית?". נעה מתארת את תחושת ההשפלה שהרגישה. השפלה כה גדולה, עד שהיא לא זכרה את המילים שנאמרו ע"י האם, אלא רק את תחושותיה הקשות. עינב שיושבת לצידה, ממשיכה אותה ומספרת כי בשנה שעברה רון היה בטיפולה וגם היא חוותה את האם כאישה קשה שגרמה לעיתים לתחושת השפלה. עינב מתארת את התייחסותה של האם אליה כאל אובייקט

ומצטטת אמירות כמו "את הקלינאית?! אותך אני לא צריכה". יעלי ממשיכה את נעה ועינב ומספרת כי גם אצלה רון היה בטיפול וגם היא כמותן לא ראתה את מה שהאם תיארה וכן ראתה את הצורך לעבוד על כוונות תקשורתיות.

נראה כי אפשר לשאת את המורכבות והעומס הרגשי שהמגע עם אמו של רון וגם עם רון עצמו מעוררים – רק ביחד. בדוגמא זו, העדות של שלוש קלינאיות התקשורת שעבדו עם אותו ילד הקלו על נעה.

ענת (מטפלת מבית הספר) אומרת: "אני יושבת כאן לבד וכל החצי הזה שייך לגנים ופתאום אני מבינה שאני פוגשת הורים בשלב אחר לגמרי. אתן עובדות עם ילדים קטנטנים ואני פוגשת אותם הרבה לאחר מכן. לפעמים אני רואה במסדרון את התינוקות של מעון היום, וזה נראה לי כל כך חמוד אבל בעצם ההתמודדות עם הורים בתחילת דרכם היא קשה כל כך".

בשלב זה אנחנו פונות לנעה ומזמינות אותה להביא את הסוגיה להמחזה במרכז המעגל. נעה על הסף אומרת שלא מסוגלת. היא מספרת שבשבוע הבא עומד להיות מפגש עם אמא של רון ועם כל הצוות והיא מאד מוטרדת מזה. כרגע המפגש העתידי נראה לה כסיטואציה בלתי אפשרית. הקבוצה בודקת איך אפשר לעזור לנעה. הדילמה הייתה האם להחיות בהמחזה את האירוע שהיה בגן או להתכונן לפגישה שעתידה להתקיים בשבוע הקרוב. נעה בוחרת להיעזר בקבוצה כדי להתכונן לפגישה שעתידה להתקיים.

המשתתפות הן:

- קלינאית תקשורת
- קול פנימי של הקלינאית
- אמא
- קול פנימי של אמא.

במעגל הפנימי יושבות הקלינאית והאם אחת מול השנייה. מאחורי כל אחת מהן עומד "הקול הפנימי". הקלינאית מתחילה להקריא לאימא את המטרות התקשורתיות כפי שהוגדרו לשנה הקרובה (תל"א) בצורה מפורטת וציורית. לקראת סיום דבריה, באימפולסיביות והפתעה, הקול הפנימי של אמא מתחיל לומר לקלינאית: "לכי מכאן, לכי. לכי מכאן. לכי". היא לא מפסיקה. הקלינאית מתחילה לצחוק ותוך מספר שניות הצחוק הופך לבכי. נוצרת בהלה הן מהתקפנות של הקול הפנימי של האם והן מהבכי של המטפלת. שתי המשתתפות (הקלינאית וקולה הפנימי של אמא) קורסות על השטיח מאחורי הכיסא של האם. הקלינאית מתנצלת על הבכי, והאם מתנצלת על ההתפרצות. במעגל הגדול יושבת נעה המומה מהמתרחש.

ההמחזה נקטעת בזה, והמשתתפות חוזרות למקומן. הקבוצה עסוקה בתוקפנות הגדולה שהתפרצה מהאם. השחקניות בודקות עם נעה האם לדעתה הייתה הלימה בין העוצמות שיצאו במשחק לתחושותיה שלה. בנוסף, בודקת הקבוצה האם הייתה הלימה בין סערת הרגשות של האם למה שקורה במציאות.

בתחילת הפגישה הבאה, נעה משתפת את הקבוצה שבנסיעה הביתה לאחר הפגישה האחרונה היא הבינה עד כמה הפגישה תרמה לה, היא הרגישה שהיא לקחה משהו מאד משמעותי מהפגישה. היא מספרת שההמחזה עזרה לה להבין מה היא מרגישה כלפי האם, כלפי בנה אך בעיקר מה היא מרגישה כמטפלת מול מטופל כל כך מורכב.

המנחות משקפות לקבוצה את מוטיב הבושה שמתגלגל בין האם לבין המטפלים בבנה. תחושות הבושה שנדמה כי האם חשה בבנה, מותמרות לתוקפנות והשפלה כלפי המטפלים. באלה מתעוררת

תחושת בושה ודחייה. הבושה שמתקיימת אצל האם לגבי חוסר התפקוד של ילדה, מגולמת אצל המטפלים בתחושות של חוסר מקצועיות ואין אונים כללי. זהו תהליך של הזדהות השלכתית³.

דוגמא שלישית - ענת מביאה את אביהו

הפגישה הנוכחית מתחילה בשיח על תנאי החדר: האם לפתוח את החלונות או להשאיר אותם סגורים? האם קר או חם בחדר? במידה ופותחים את החלונות – יש רעש חזק מבחוץ. אבל אם משאירים אותם סגורים – מחניק וחם. אדווה נזכרת בחיך שכאשר למדה באוניברסיטה לתואר ראשון, היא חויבה להשתתף בקבוצה דינמית. היא זוכרת היטב את המנחה כדמות שותקת ומהנהנת, שכמעט ולא התערבה בנעשה למעט שיקופים לגבי התרחשות ברמת ה"כאן ועכשיו". אם מישוהו היה קם לסגור את החלון, לדוגמא, המנחה הייתה אומרת: "מממ, מעניין מאד למה בחרת לסגור את החלון". אדווה מספרת שזה גרם לה להסתגר בעצמה, לצמצם את עצמה ולא לפתוח את הפה במשך כל פגישות הקבוצה.

זיכרונותיה של אדווה את הקבוצה ואת המנחה המרוחקת, גורמים לאחת המנחות לעלות אפשרות על פיה הקבוצה בוחנת את סוג ההנחיה המתקיים כאן. האם הנחיה זו מאפשרת חופש להביא את כל העולה על רוחי או גורמת לי להיות מאופק ומחושב כמו שהרגישה אדווה בקבוצה. זו הזדמנות עבורנו לציין שוב בקול רם ששתי המנחות הן חלק מהצוות. עובדה זו, ממש כמו החלון הפתוח או הסגור – יכולה לתת תחושת בטחון והכלה אך עלולה גם להיות מחניקה.

ענת יושבת עם המחברת על ברכיה. בולט שהיא לחוצה ובחוסר שקט. היא שואלת: להתחיל כבר?

הקבוצה כמו לא שומעת אותה, וממשיכה לעסוק במעבר מהחוץ אל הפנים.

יעלי שמה את ידיה על ראשה ואומרת: השארתי מאחוריי מיליון דברים שלא סגרת. ענת מספרת: "אני באתי היום מבחוץ, לא מתוך יום עבודה ואולי זה אפילו עוד יותר קשה". היא פותחת וסוגרת את המחברת שהביאה, שמה אותה לצידה על הכיסא הריק, ושוב לוקחת אליה. "הספקתי הכל, וקשה לעשות את המעבר".

ענת אומרת: עכשיו. או קי?

היא מתחילה להקריא מהמחברת. היא מספרת על אביהו, ילד בבית הספר, עם שיתוק מוחין בארבעת גפיו. גופו פגוע מאד ותפקודו המוטורי מצומצם ביותר. טונוס השרירים שלו משתנה ללא הרף. רוב הזמן הוא נכנס לטונוס גבוה, שגורם לו כאבים בגוף, בעיקר בכתף. בכל פעם שהוא צוחק, הטונוס עולה: "כל פעם שאני רוצה לגרום לו הנאה, אני יודעת שאני גורמת לו גם סבל". היא מוסיפה ואומרת שנראה שהקוגניציה שלו שמורה והוא כנראה מבין, אם כי אין שום אפשרות לדעת זאת. הוא אינו מדבר, והוא מביע את עצמו חלקית דרך מחשב תקשורת ומיקוד מבט על תמונות.

ענת מתארת טיפול עם אביהו בחדר הטיפולים. זהו תיאור ענייני המציג את מעשיו ומעשיה ומתאר מה עובד ומה לא עובד. היא מתארת בהתרגשות רגע קצר של חיבור ביניהם כאשר היא מלמדת אותו תווים, ואז נראה שהוא מרוצה וקשוב. כאשר הוא מביט בשעון, היא מלמדת אותו לקרוא שעון. התיאור של ענת רווי בהרבה רגעים של אי ידיעה ותחושות של אי התרחשות וריק. היא מקריאה מתוך המחברת שורה של התרחשויות עקרות ומייאשות, בהן היא לא מרגישה שהיא מצליחה להגיע אל ליבו של אביהו.

בסוף התיאור אדווה שואלת אותה: מה היית רוצה מאתנו?

ענת: הייתי רוצה לדעת מה לעשות איתו בחדר.

³ **הזדהות השלכתית** הוא מושג פסיכולוגי שנטבע ע"י מלאני קליין. היא השתמשה בו כדי לתאר העברה של דימוי-אני שליליים אל אדם אחר. מדובר בתחושות אותם אדם לא יכול לשאת. האחר, עליו הושלכו דימויים אלה, מזדהה עימם ומתנהג בהתאם.

עינב מוסיפה ומשתפת שכקלינאית התקשורת של אביהו היא עובדת איתו על המחשב והרבה פעמים היא יושבת ושוקת איתו. היא מתארת באריכות את הפעולות שיש לעשות כאשר היא באה לקחת אותו מהכיתה לטיפול. כאשר היא נכנסת הוא שוכב על המזרן, ואז מכינים אותו שיצא איתה לחדר הטיפולים: מושיבים אותו על כסא, מקבעים לו את הרגליים, לאחר מכן מקבעים את ראשו, ואז מניחים את שתי ידיו בהצלבה בחיקו על מנת שהטונוס לא יעלה. היא כמו ממשיכה את ענת ומספרת שגם אצלה הוא לא רוצה לעשות שום דבר, ולפעמים הם פשוט יושבים יחד בחדר. עינב אומרת בכאב שהיא שמחה לתת לו מקום שהוא יכול לא לרצות. הקושי הגדול שלה הוא השתיקה של אביהו. התיאור של עינב כמעט פלסטי, ויחד עם זה מטלטל וקשה.

אדווה: בגלל זה אני עובדת בגן ולא בבית הספר. כשהם קטנים הכל אחרת.

יעלי (בדמעות): מסכנים ההורים שלו.

אנחנו מזמינות אותן להמחיו. ענת מעדיפה להישאר במעגל החיצוני ולהביט על הדברים. אדווה ועינב בוחרות להיכנס למעגל. הן מתיישבות אחת מול השנייה ואנחנו מזמינות אותן לנהל דיאלוג בין המחשבות של שניהם.

מתחיל דו שיח ביניהן:

אדווה (מטפלת): אני רוצה שיקרה כאן משהו

עינב (אביהו): אני לא רוצה כלום. תעזבו אותי

אדווה: הייתי רוצה שהוא יראה לי שהוא לא רוצה

עינב: לא רוצה להראות כלום.

הדיאלוג הזה נמשך לאורך כמה דקות, כשאביהו והמטפלת מדברים את מחשבותיהם ורצונותיהם. אנחנו שמות לב שהפועל בו הן משתמשות הוא: "אני רוצה". אנחנו עוצרות ומבקשות מהן להמשיך מאותה הנקודה, אך מעכשיו להשתמש המשפטים שמתחילים במילים: "אני מרגישה ש...". זה מאד קשה לביצוע אך הן נענות לבקשה עד שעניב אומרת בתור אביהו: "אני מרגיש מתוסכל, לא רוצה להרגיש מתוסכל".

ענת משמיעה קול ודמעות עולות בעיניה.

עינב ואדווה חוזרות למעגל. יש תחושה קשה בחדר.

ענת מדברת על הפער בין לראות את זה לבין לספר את זה. נראה שהיא מדברת עכשיו בצורה יותר רגשית מאשר קודם. היא אומרת שהיא לא יודעת מה היא רוצה ממנו בכלל.

נעה: לפעמים אנחנו שואלים את הילדים אם הם רוצים דבר זה או אחר, ואולי הם בכלל לא רוצים שום דבר. שמים את עניין הבחירה במקום כל כך חשוב.

יעלי ממשיכה את נעה ואומרת: אולי הוא בכלל לא יודע מה הוא רוצה. אולי לא משנה לו אם הוא ישמע את השיר הזה או השיר האחר. מה שחשוב הוא שנעים לנו להיות ביחד.

בהתחלה היה נראה כי הייאוש ממלא את הכל. תוך כדי השיחה עולה גם תחושת הבושה מהייאוש ועולה השאלה האם כמטפלים בילדים כל כך פגועים, יש לנו בכלל רשות להרגיש ייאוש קיומי? ענת הרגישה את הייאוש הקיומי של אביהו. כמטפלים אנחנו מתחנכים להיות מודעים ולהיות במגע עם עולם ההשלכות וההעברות בטיפול. עם ילדים כמו אביהו, עולה השאלה מה תפקידו של המטפל? האם כתגובה לתחושות הייאוש וחוסר האונים שהוא חש, הוא אמור להחזיק עמדה פעילה וחייה משל עצמו?

ענת הביאה לקבוצה את התסכול שלה מחוסר היכולת להשתמש במילים או בשפה עם אביהו. רק אחרי ההמחזה והשיחה בקבוצה, היא יכלה לתת מילים לתחושות שלה ועל ידי כך להתחיל להתחבר לצורך הרגשי של אביהו.

בסוף הפגישה הראשונה הקריאה אחת המשתתפות לקבוצה שיר של לאה גולדברג:

יום חופש/לאה גולדברג

אני לוקחת יום חופש מגעגועי,
מגילי, מזמני ומכל הספרים
שבקשו ללמדני עולם בלשון קפדנים.

וטוב לי
לחשוב, לשאול ולא לחכות לתשובה.

מה שם העץ הזה? ואיך
מזמרים את שתיקת הציפור? ומאין
נשא הרוח את הכוכב הזה?

והאם אני אבודה
בין דברים יפי קרבה?
או אולי
הרחוק ביותר
משיב את נפשי אלי?

גם אנחנו, המנחות והמשתתפות, הרגשנו שכמו בשיר, גם הקבוצה יכלה להיות לעיתים מקום של חופש, מרחב בו מותר לחשוב, לשאול שאלות ולא לצפות לתשובות. מקום בו אפשר להשיב מעט את הנפש בתוך עשייה משמעותית ואינטנסיבית.

ביבליוגרפיה

פלג, ע. (2015). שפה משותפת, שפה משתפת: היבטים בהדרכת צוות רב מקצועי במחלקה פסיכיאטרית. בתוך ר' פרידמן וי' דורון (עורכים). *טיפול קבוצתי אנליטי בארץ זבת חלב ודבש*. (עמ' 303-316) קרית ביאליק: "אח".

Anthony, E.J. & Foulkes S.H. (1965). *Group Psychotherapy: The Psychoanalytic Approach*. London: Karnac.

Berman, A., & Berger, M. (2007). *Matrix and reverie in supervision groups*. *Group Analysis*, 40(2): 236-250.